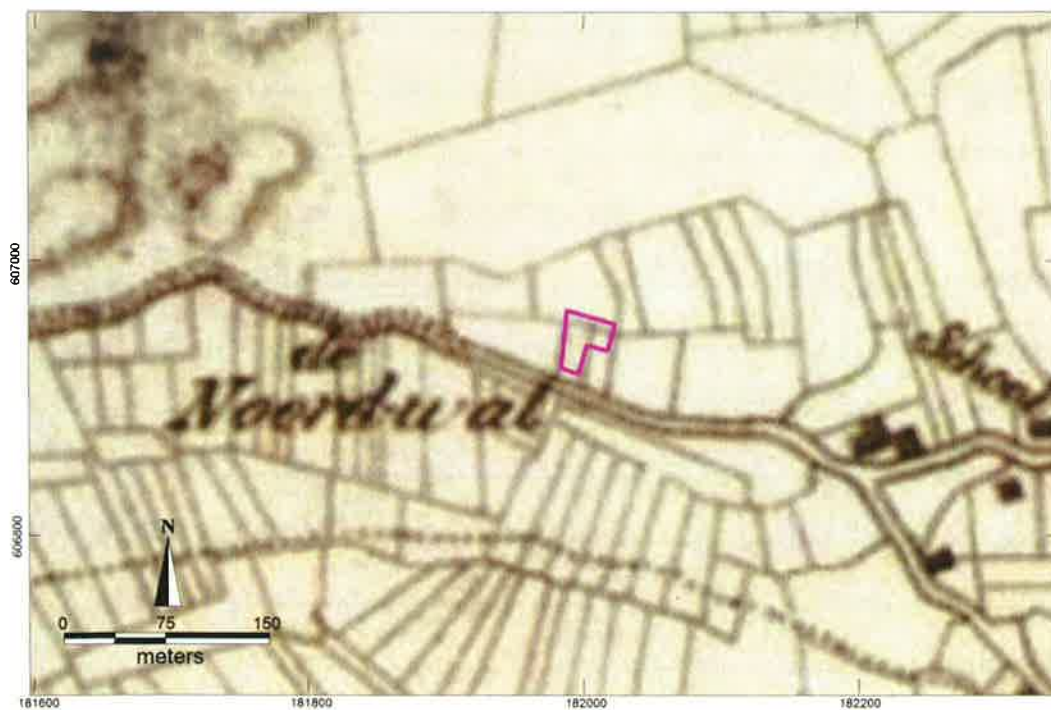

Buren, Vrijewilpad 5
(gemeente Ameland)
Een bureauonderzoek

Plangebied op de kaart van Eekhof 1849-1850.

Bron: <http://www.digicollectie.tresoar.nl>

ArGeoBoor rapport 1497

auteur: (senior
prospector)

A handwritten signature in black ink, likely belonging to the senior prospector mentioned in the text.

paraaf voor vrijgave

datum: 25 januari 2018

Opdrachtgever:

ISSN: 2351-9975

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	3
1 Inleiding.....	4
1.1 Kader	4
1.2 Doel en Vraagstelling.....	5
1.3 Administratieve gegevens	5
2 Gegevens plangebied	5
2.1 Beschrijving plangebied.....	5
2.2 Voorziene ontwikkeling	5
3 Bureauonderzoek	6
3.1 Aardkundige gegevens	6
3.2 Historie en Oude kaarten	8
4 Archeologische gegevens	12
5 Archeologische verwachting	13
6 Aanbeveling	14
Literatuur.....	15
Bronnen Geraadpleegde Kaarten.....	15
Overige gebruikte websites.....	15

Samenvatting

In opdracht van dhr heeft ArGeoBoor een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Vrijewilpad 5 te Buren (Gemeente Ameland). Het plangebied ligt op de kruising met de Noordwal. Op het perceel is de nieuwbouw van een woning voorzien. Om deze ontwikkeling mogelijk te maken dient het bestemmingsplan te worden gewijzigd. Het archeologisch beleid van de gemeente Ameland volgt de FAMKE (= Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra). Hieruit blijkt dat het plangebied ligt binnen een zone waar karterend booronderzoek en een bureauonderzoek (achtergrondonderzoek) verplicht zijn bij ingrepen groter dan 500 m². Besloten is om eerst een bureauonderzoek (achtergrondonderzoek) uit te voeren, om een gespecificeerde archeologische verwachting te kunnen opstellen.

Op basis van het bureauonderzoek is de volgende archeologische verwachting opgesteld. Het plangebied ligt op de rand van een strandwal, die vermoedelijk na 100 na Chr. is gevormd. Bewoning op de strandwal is zeker vanaf de late middeleeuwen. Eventuele bewoningssporen worden verwacht in de top van de strandwal. Het plangebied ligt op de overgang tussen hoger gelegen gronden in het noordoosten en lager gelegen gronden in het zuidwesten. Er zijn een aantal aanwijzingen dat de Noordwal is aangelegd als dam in een laagte tussen Buren en de Bramer duinen. Het plangebied ligt ter plaatse van deze voormalige laagte. De kans wordt groot geacht dat als gevolg van overstromingen de top van de strandwal ter plaatse is verspoeld.

De kans op de aanwezigheid van archeologische resten wordt derhalve zeer klein geacht en de archeologische verwachting is derhalve laag.

Op basis van de lage archeologische verwachting wordt het niet aanbevolen om een archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren binnen het plangebied. Deze aanbeveling dient te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid in dit geval de gemeente Ameland. Deze zullen op basis van de aangeleverde gegevens een selectie besluit nemen over deze aanbeveling.

Ondanks dat het onderzoek zorgvuldig is uitgevoerd kan op basis van de aard van de onderzoeksmethode niet worden uitgesloten dat tijdens graafwerkzaamheden alsnog archeologisch resten worden aangetroffen. ArGeoBoor wijst erop dat men bij bodem verstorende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden, zoals omschreven in de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10, eerste lid. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Ameland.

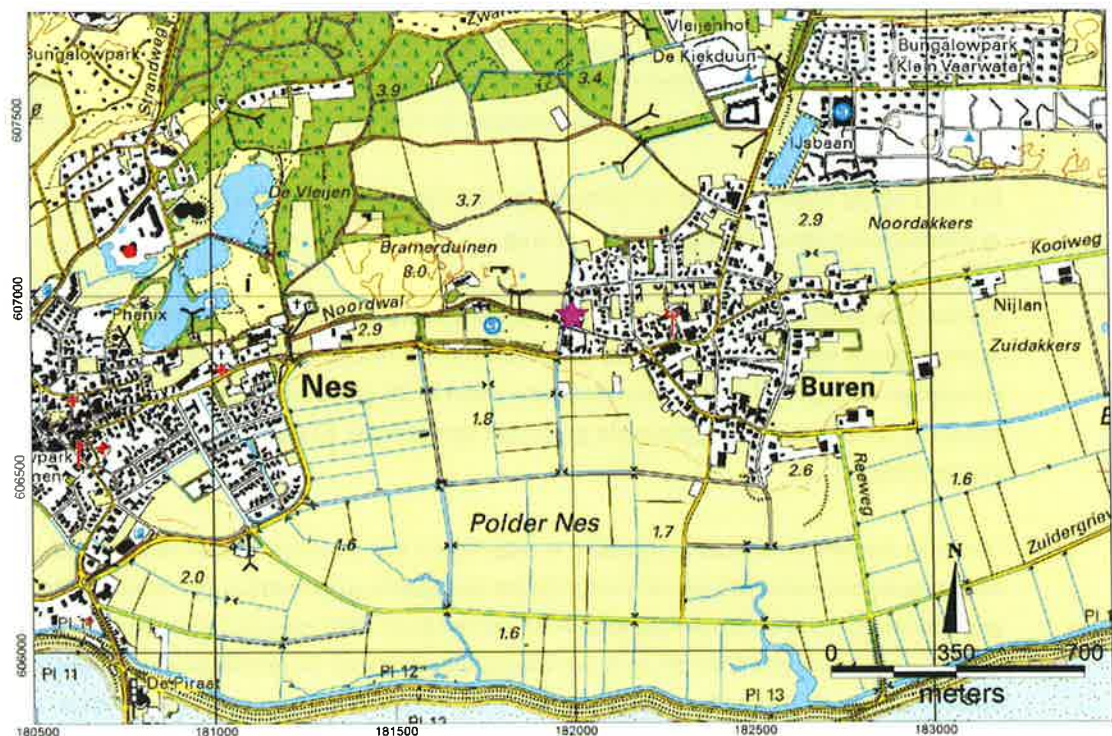
1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van dhr. heeft ArGeoBoor een bureauonderzoek uitgevoerd op de locatie Vrijewilpad 5 te Buren (Gemeente Ameland). Op het perceel is de nieuwbouw van een woning voorzien. Om deze ontwikkeling mogelijk te maken dient het bestemmingsplan te worden gewijzigd.

Het archeologisch beleid van de gemeente Ameland volgt de FAMKE (= Friese Archeologische Monumenten Kaart Extra). Hieruit blijkt dat het plangebied ligt binnen een zone waar een karterend booronderzoek voorafgegaan door een bureauonderzoek (achtergrondonderzoek) verplicht zijn bij ingrepen groter dan 500 m².¹ Besloten is om in eerste aanleg een bureauonderzoek (achtergrondonderzoek) uit te voeren, om een gespecificeerde archeologische verwachting te kunnen opstellen. Afhankelijk van de uitkomsten wordt het bureauonderzoek aangevuld met een karterend booronderzoek.

Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd in januari 2018.

Afbeelding 1. Plangebied (paarse ster) op een topografische kaart.²

¹ FAMKE 2016

² Kadaster 2016

1.2 Doel en Vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is om een gedetailleerde archeologische verwachting voor het plangebied op te stellen. Het onderzoek bestaat uit het bestuderen van bekende aardkundige, historische en archeologische gegevens.

De volgende vragen staan bij het onderzoek centraal:

- Wat is de specifieke archeologische verwachting van het plangebied?
- Zijn nog archeologische waarden te verwachten binnen het plangebied en wat is de aard en diepteligging daarvan?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische waarden bedreigd door de voorgenomen ontwikkelingen?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, zo ja welk type onderzoek?

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.3 (Centraal College van Deskundigen Archeologie, 2013).

1.3 Administratieve gegevens

Tabel 1: administratieve gegevens.

Projectnaam	Buren, Vrijewilpad 5
Toponiem:	Vrijewilpad en Noordwal
Plaats	Buren
Kadastrale nr.	Gemeente Nes, sectie D, nr. 1774
Provincie:	Friesland
Gemeente:	Ameland
Opdrachtgever:	
Bevoegd gezag:	Gemeente Ameland
Centrum Coördinaat plangebied	182006/606940
Oppervlakte:	Circa 1.000 m ²
Kaartblad:	2C
Onderzoekmeldingsnummer:	4584733100

2 Gegevens plangebied

2.1 Beschrijving plangebied

Het plangebied is gelegen ten oosten van het Vrijewilpad en ten noorden van de Noordwal. De Noordwal is de westelijke uitvalsweg van Buren naar Nes. Het perceel is momenteel in gebruik als tuin (gras) en bebouwd met een schuurtje. De oppervlakte van het perceel is circa 1.00 m². De ligging van het plangebied is weergegeven in afbeelding 2.

2.2 Voorziene ontwikkeling

In het plangebied is om het schuurtje te slopen en een woning te bouwen met een oppervlakte van circa 100 m². Er zijn nog geen uitgewerkte plannen beschikbaar.

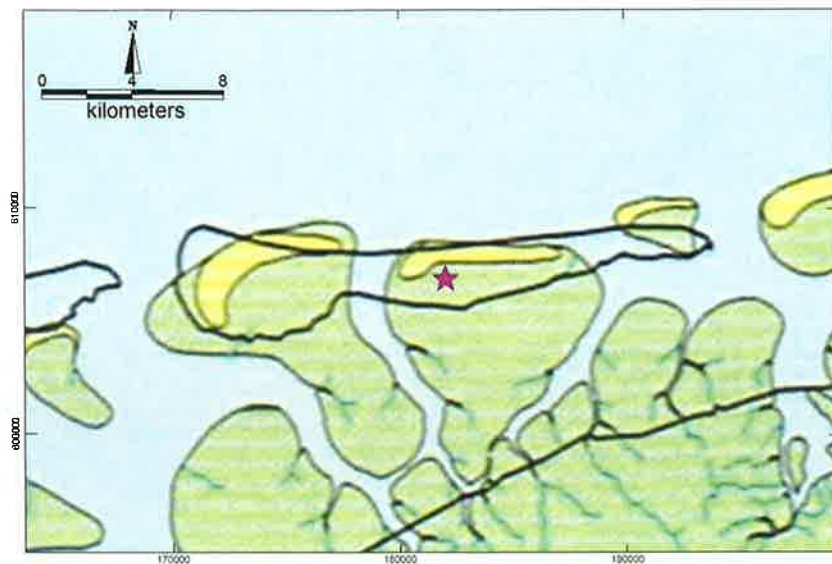
Afbeelding 2. Locatie van het plangebied op een kadastrale kaart (enigszins verouderd).

3 Bureauonderzoek

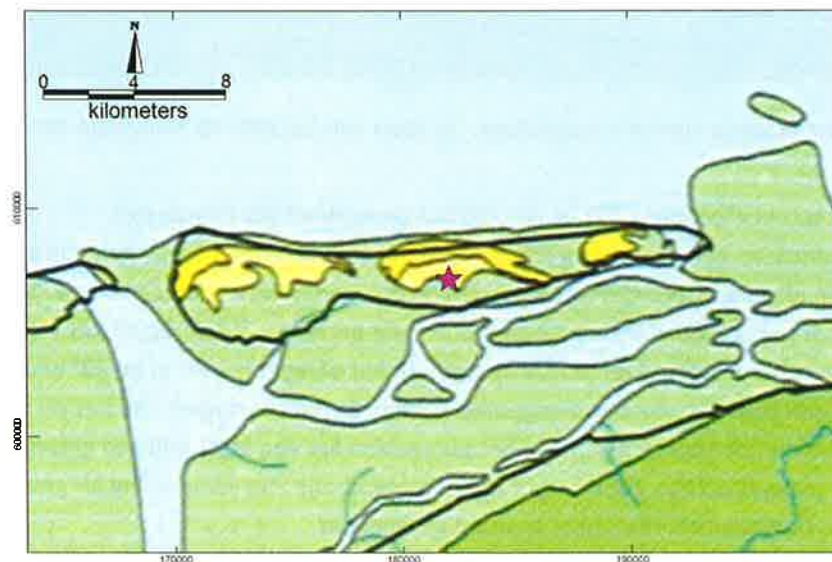
3.1 Aardkundige gegevens

Het eiland Ameland heeft zijn vorm gekregen in de loop van het Holoceen. Als gevolg van de zeespiegelstijging werd zand naar de kust getransporteerd en ontstonden al vóór 5.500 v. Chr., ten noorden van de huidige eilanden, plaatselijk strandwallen. In de honderden jaren die volgden verplaatsten de strandwallen zich langzaam zuidwaarts. Tussen 1.500 v. Chr. en 100 na Chr. komen de strandwallen in de omgeving van het huidige eiland te liggen. In het dynamische milieu van een waddengebied vindt steeds afbraak en nieuwvorming van de strandwallen plaats. Tussen 100 en 1.500 na Chr. worden de contouren van het huidige Ameland zichtbaar (afbeeldingen 3a en 3b).³ Tot aan de bedijking van de zuidzijde van het eiland in de 19e eeuw blijven er veel overstromingen plaatsvinden, waarbij huizen regelmatig onder water komen te staan. Langs de huidige west- en noordkust vormen hoog opgewaaide Jonge Duinen die liggen op de oude strandwallen de huidige kustbarrière.

³ Vos e.a. 2011

Afbeelding 3a. Plangebied (paarse ster) op een paleogeografische kaart van 100 na Chr. van de omgeving van Ameland.⁴

Afbeelding 3b. Plangebied (paarse ster) op een paleogeografische kaart van 1.500 na Chr. van de omgeving van Ameland.⁵

Buren ligt op de rand een hooggelegen strandwal, die aan de kust gevormd is, maar later is ingesloten door een jongere strandvlakte. Wanneer de strandwal van Buren exact gevormd is, is niet bekend, maar waarschijnlijk na 100 na Chr. (zie afbeelding 3a). Op een kaart van circa 800 na Chr. is de situatie ongeveer gelijk aan die van 100 na Chr. Op de kaart van 1.500 na Chr. is de strandwal met hoge Jonge Duinen ten noorden van Buren gevormd (zie afbeelding 3b). Uit de geomorfologische kaart van Buren blijkt dat de gronden rondom het dorp grotendeels zijn afgegraven en geëgaliseerd.⁶ Het plangebied zelf is gekarteerd als bebouwing.

⁴ Vos e.a. 2011

⁵ Vos e.a. 2011

⁶ Alterra 2008

Afbeelding 4. Een uitsnede van een hoogtekaart op basis van het actueel Hoogtebestand Nederland.⁷

Op een hoogtekaart in afbeelding 4 is te zien dat het plangebied ligt binnen een overgangsgebied tussen een lager gelegen gebied in het zuiden en een hoger gelegen gebied ten noordwesten en zuidoosten hiervan. De laagte in het zuiden is het gevolg van afkalving van de strandwal door talrijke stormvloedten met name in de periode 17^e- 20^e eeuw. Uit oude kaarten blijkt dat het duingebied ten noordwesten van het plangebied tot in de 20^e eeuw doorliep tot iets ten noorden van het plangebied. Tussen Buren ten oosten van het plangebied en de Bramer duinen ten noordwesten van het plangebied ligt een lager gelegen gebied waarbinnen het plangebied ligt. Deze laagte kan een gevolg zijn van verspoeling als gevolg van overstromingen. De Noordwal sluit deze voormalige laagte af.

Op de bodemkaart blijkt dat rondom de strandwal vlakvaaggronden voorkomen in leemarm en zwak lemig fijn zand (code Zn21, grondwatertrap VI).

3.2 Historie en Oude kaarten

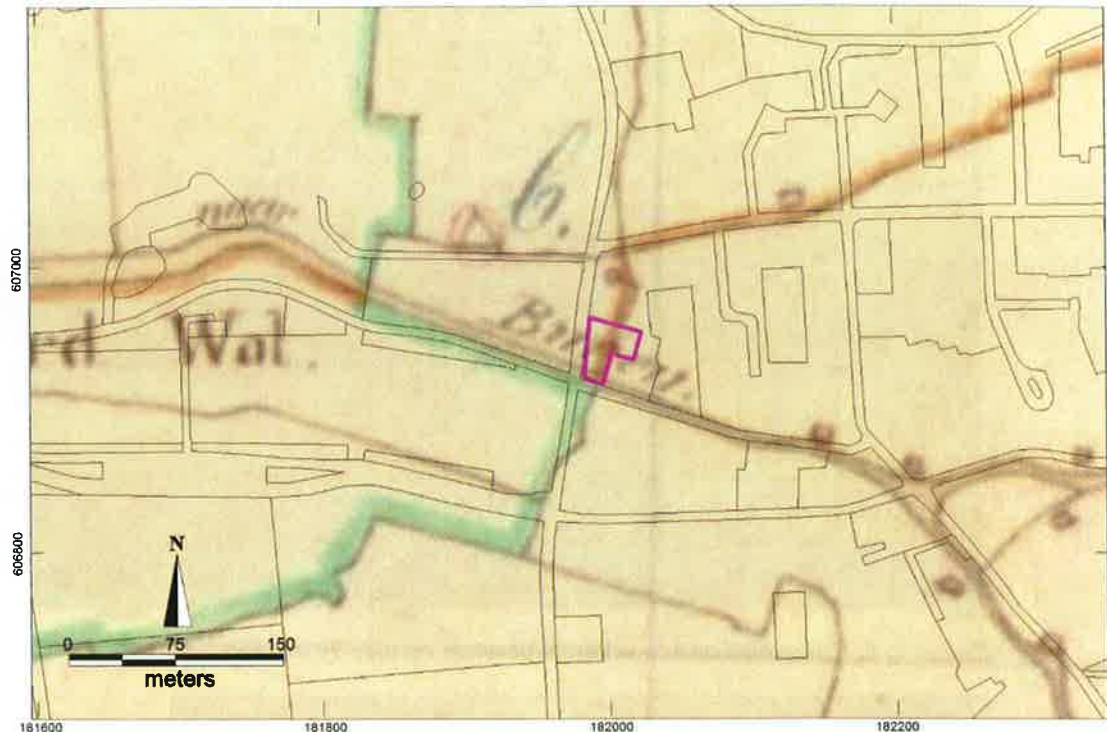
Buren wordt voor het eerst in schriftelijke bronnen genoemd in de vijftiende eeuw, mogelijk al in de 12^e eeuw (onzeker). De naam Buren, wordt historisch verklaard doordat het de dorp de buur is van het belangrijkere dorp Nes. Het dorp werd in de 17^e eeuw, voordat de naam Buren gebruikt werd: 'Nes in de Buyren' genoemd en later 'Nesserburen'.⁸ Op oude overzichtskaarten van Friesland komt Nes al vanaf de 16^e eeuw voor.⁹ De naam 'Buren' verschijnt pas veel later op 19^e eeuwse landkaarten.

⁷ AHN-2 2007-2012

⁸ Gildemacher 2007

⁹ De Rijke 2006

De 'Noordwal' lijkt logischerwijs te maken met het hoogteverschil tussen het laaggelegen gebied ten zuiden van deze weg en het hoger gelegen deel waar de weg op ligt.

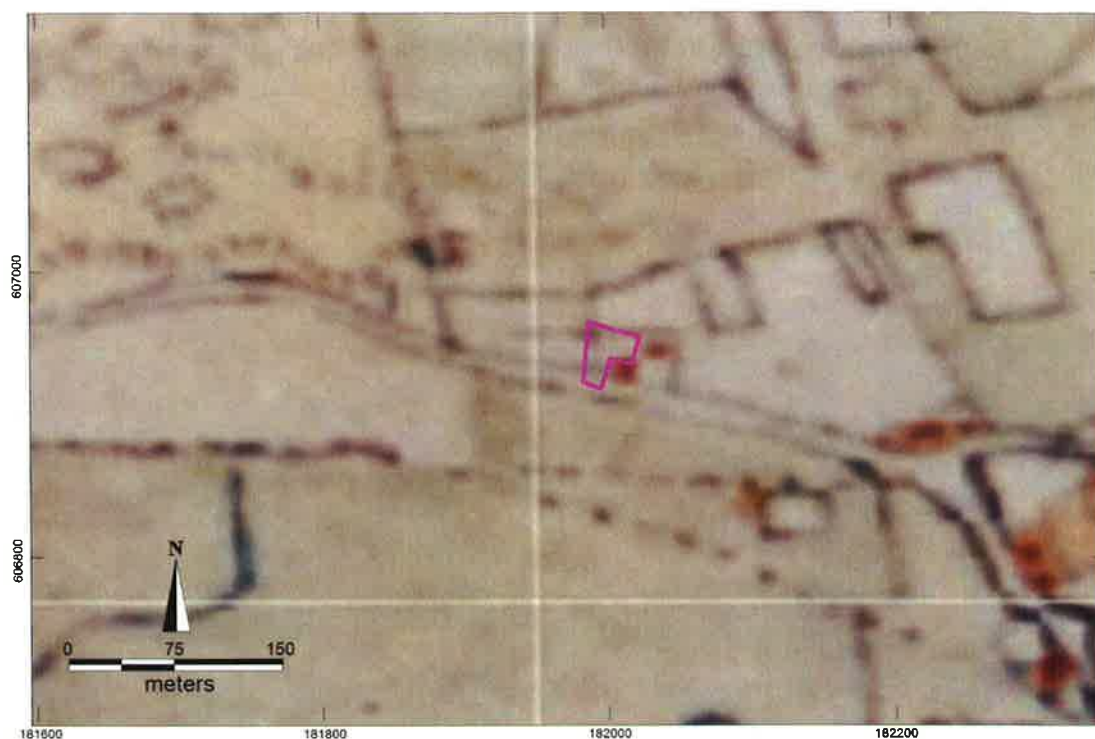

Afbeelding 5. Verzamelkaart van de minuutplannen.¹⁰

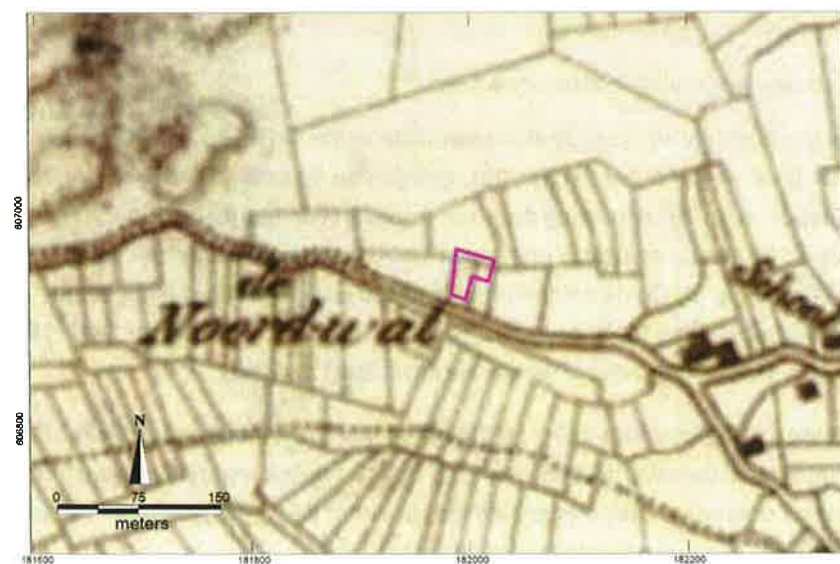
Uit de oude kaarten blijkt dat de Noordwal al tenminste vanaf circa 1830 bestaat (zie afbeelding 5). Het is de weg van Buren naar Nes, gelegen op de rand van de Bramer Duinen. De Bramer duinen liepen in de 19^e eeuw nog door ten noorden van het plangebied. Mogelijk volgde de weg eerst de grens zoals deze op de verzamelplan van de kadastrale minuutplannen is ingetekend (zie afbeelding 5). Op de veldminuut komt ten oosten van het plangebied bebouwing voor (zie afbeelding 6). Deze bebouwing is op de kaart van Eekhoff 1849-1859 verdwenen, maar in 1913 is het perceel weer bebouwd (BAG register).

Uit verschillen tussen de veldminuut 1830-1850 (afbeelding 6) en de kaart van Eekhoff (1849-1859) lijkt het niet uitgesloten dat de Noordwal zelf ook ten dele verspoeld geweest en later is hersteld. Zo is er ten oosten van het plangebied een bocht in de weg bijgekomen op de kaart van Eekhoff en ligt hier een kromme sloot (= natuurlijke geul).

¹⁰ Kadaster 1811-1832

Afbeelding 6. Plangebied op een veldminuut uit de periode 1830-1850.¹¹

Afbeelding 7. Het plangebied op een kaart uit de atlas van Eekhoff.¹²

¹¹ Bureau Militaire Verkenningen 1830-1850

¹² Eekhoff 1849-1859

Afbeelding 8. Plangebied op een kaart uit 1932.¹³ De bebouwing ten westen van het plangebied is gebouwd in 1913 (Bron: BAG register).

Op de kaart uit 1932 is de boerderij te zien, die nu nog steeds ten oosten van het plangebied staat. Binnen het plangebied ligt een watergang en er loopt een weg. De nieuwe weg naar Nes is dan ook reeds aangelegd. Na 1950 wordt het Vrijewilpad in zijn huidige vorm aangelegd, dus met een haakse hoek op de Noordwal. Ook op een luchtfoto uit de Tweede Wereldoorlog is deze boerderij aanwezig en het plangebied onbebouwd (zie afbeelding 9).

Afbeelding 9. Plangebied op een foto van de RAF uit de Tweede Wereldoorlog.

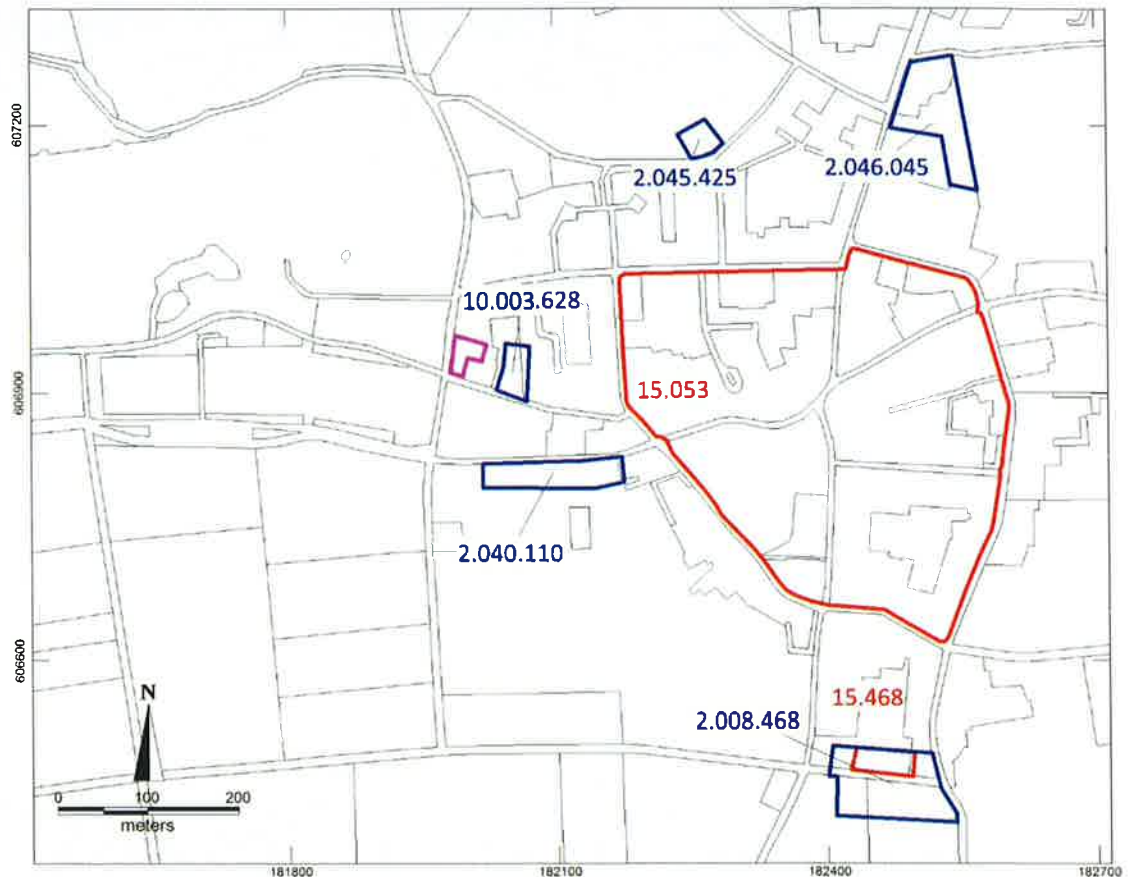
¹³ Bureau voor Militaire Verkenningen 1932

4 Archeologische gegevens

De ligging van de archeologische gegevens is weergegeven in afbeelding 10.

AMK-terreinen

Het plangebied is gelegen ten westen van het AMK-terrein 15053, de historische kern van Buren, een terrein van hoge archeologische waarde. Er worden resten verwacht uit de periode late middeleeuwen t/m nieuwe tijd. Ten zuiden van dit terrein ligt een perceel waar resten zijn gevonden die in verband worden gebracht met een gebouw dat door kloosterlingen gebruikt is (AMK-15468).

Afbeelding 10. Plangebied op een kaart met AMK-terreinen (rood), waarnemingen en onderzoeksmeldingen (blauw) nabij Buren.¹⁴

Onderzoeksmeldingen

Direct ten oosten van het plangebied is in 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd, waarin het gebied een lage archeologische verwachting werd toegekend als gevolg verspoeling van de strandwal ter plaatse (nr. 10003628).¹⁵

¹⁴ Kadaster 2012 en RCE 2014

¹⁵ Nijdam 2016

Onderzoeksmelding 2040110, langs de Pastoor Scholtenweg, betreft een karterend booronderzoek. Er is in de zes uitgevoerde grondboringen een humeus/venig laagje aangetroffen tussen 50 en 90 en in de uiterste westzijde nog tussen 110 en 120 cm –mv. Dit duidt op een aanzet tot veengroei en dus waarschijnlijk een oorspronkelijke laaggelegen strandvlakte, die later is opgehoogd of waar zand is ingeblazen.¹⁶

Ten noorden van Buren aan de Foppedunenweg is een karterend booronderzoek uitgevoerd (onderzoeksmelding 2045425) Hierbij zijn geen vondsten gedaan.

Ten noordoosten van het Buren is eveneens een karterend booronderzoek uitgevoerd. Hierbij zijn geen cultuurlagen aangetroffen en is geen vervolgonderzoek geadviseerd.¹⁷

Ten zuiden van Buren ter plaatse van het kloosterterrein is een onderzoek gedaan naar de aanwezigheid van resten van dit Klooster door RAAP (onderzoeksmelding 2008468). Er zijn inderdaad resten van funderingen aangetroffen.

5 Archeologische verwachting

Het plangebied ligt op de rand van een strandwal, die vermoedelijk na 100 na Chr. is gevormd. Bewoning op de strandwal is zeker vanaf de late middeleeuwen. Eventuele bewoningssporen worden verwacht in de top van de strandwal. Het plangebied ligt op de grens tussen hoger gelegen gronden in het noorden en lager gelegen gronden in het zuiden. Er zijn een aantal aanwijzingen dat de Noordwal is aangelegd als dam in een laagte tussen Buren en de Bramer duinen. De kans wordt groot geacht dat als gevolg van overstromingen de top van de strandwal ter plaatse is verspoeld. De Noordwal is dan mogelijk als waterkering te beschouwen, die een overstromingsgebiedje gelegen direct ten noordoosten van de Noordwal, ten noordwesten van Buren, heeft afgesloten. Het plangebied bevindt zich in deze laagte. Onder andere het verkavelingspatroon op de kaart van Eekhoff, de verschillen tussen de veldminuut en de kaart van Eekhoff en de hoogtekaart wijzen op een voormalige laagte tussen Buren en de Bramer duinen. De humeuze laag in de boringen langs de Pastoor Scholtenweg zijn eveneens een aanwijzing voor een voormalige laagte in dit gebied.

De verwachte bodemopbouw bestaat uit een opgebrachte of ingewaaide zandlaag op een dunne humeuze of venige laag met daaronder het oorspronkelijke strandzand. De kans op de aanwezigheid van archeologische resten wordt zeer klein geacht.

¹⁶ Tulp 2012

¹⁷ Tulp 2013

6 Aanbeveling

Het wordt aanbevolen om het plangebied Vrijewilpad 5 te Buren geen karterend booronderzoek uit te voeren.

Deze aanbeveling dient te worden voorgelegd aan de bevoegde overheid in dit geval de gemeente Ameland. Deze zullen op basis van de aangeleverde gegevens een selectie besluit nemen over deze aanbeveling.

Ondanks dat het onderzoek zorgvuldig is uitgevoerd kan op basis van de aard van de onderzoeksmethode niet worden uitgesloten dat tijdens graafwerkzaamheden alsnog archeologisch resten worden aangetroffen. ArGeoBoor wijst erop dat men bij bodem verstorende activiteiten verplicht is om eventuele vondsten en grondsporen te melden, zoals omschreven in de Erfgoedwet 2016, artikel 5.10, eerste lid. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Ameland.

Literatuur

- Gildemacher, K.F., 2007: Friese plaatsnamen. Alle steden, dorpen en gehuchten.
- Nijdam, L.C., 2016: Buren, Noordwal (Gemeente Ameland). Een bureauonderzoek. ArGeoBoor rapport 1411.
- Tulp, C., 2012: Buren, Pastoor Scholtenweg Gemeente Ameland (FRI.). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek. Steekproefrapport 2012-03/10Z.
- Tulp, C., 2013: Buren, Strandweg 36 (Gem. Ameland, Frl.). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek. Steekproefrapport 2013-08/05Z.

Bronnen Geraadpleegde Kaarten

- AHN-2 2007-2012: Actueel Hoogtebestand Nederland. Geraadpleegd op <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
- Alterra 2008: Digitale Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50.000. Geraadpleegd op <https://archis.cultureelerfgoed.nl>.
- Bureau Militaire Verkenningen 1830-1850: Veldminuut schaal 1:25.000. Geraadpleegd op www.arcgis.com.
- Bureau Militaire Verkenningen 1932: Topografische kaart van Nederland 1:25.000. Geraadpleegd op www.topotijdreis.nl
- De Rijke, P.J. 2006: Frisia Dominium. Kaarten van de provincie Friesland tot 1850. Geschiedenis en cartobibliografie. Universiteit Utrecht.
- FAMKE 2016: Friese Archeologische Monumentenkaart Extra. <http://www.fryslan.nl/>
- Eekhoff, W. 1849-1859: Nieuwe atlas van de provincie Friesland. Geraadpleegd op <http://www.digicollectie.trezoar.nl>
- Kadaster 1811-1832: Minuutplan en verzamelkaart minuutplans. Geraadpleegd op <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
- Kadaster 2012: Topografische ondergrond van Nederland schalen 1: 10.000. Geraadpleegd op <http://www.PDOK.nl>.
- Kadaster 2016: Topografische kaart 1:25.000. kaartblad 2C. Geraadpleegd op <http://www.PDOK.nl>
- RCE 2014: Archeologische Monumentenkaart. Losse bestanden.
- Vos, P.C., Bazelmans, J., H.J.T., Weerts en M.J. van der Meulen, 2011: Atlas van Nederland in het Holoceen. Amsterdam.

Overige gebruikte websites

- BAG 2016: Basis Register Adressen en Gebouwen. <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>
- Bleker, J. 2016: <http://amelandtekaart.webklik.nl>
- RAF luchtfoto's: <https://originals.dotkadata.com>

